

Изворни научни чланак
УДК 371.263-057.874:796

ОБЈЕКТИВИЗАЦИЈА ПРОЦЕСА ВРЕДНОВАЊА И ОЦЕЊИВАЊА У ФИЗИЧКОМ ВАСПИТАЊУ

Доц. др Небојша Шврака¹⁹⁸
Независни универзитет Бања Лука

Резиме: У раду је разматран проблем субјективности оцењивања у настави физичког васпитања, као и аспекти објективизације тог процеса. У првом реду апострофира се имплементација наставних садржаја, телесног-физичког развоја и ваннаставних активности као добар модел реалне процене знања ученика у настави физичког васпитања.

Кључне речи: *Оцењивање, објективизација, вредновање, картон за индивидуалну процену физичких способности ученика.*

OBJECTIFYING ASSESSMENT PROCESS AND EVALUATION IN PHYSICAL EDUCATION

Abstract: This paper discusses the problem of subjective evaluation in physical education and aspects of the objectification of the process. The first line emphasizes the implementation of curriculum content, physical development and extracurricular activities as a good model of realistic evaluation of students' knowledge in physical education.

Key words: *Assessment, objectification, evaluation and board for individual assessment of physical ability*

П р и с т у п

Довољна је искуствена пракса да би се, без истраживања, закључивало да је наставни процес физичког васпитања једини наставни предмет у коме ученици не могу објаснити добијену оцену - односно дати одговор себи и свима око себе на питање: шта је питан? Шта је знао? Какву и колику је способност кретно или спортско умеће испољило, да би заслужио добијену оцену?

Никаква посебна истраживања нису потребна (и ако она постоје) да би се оваква пракса оцењивања потврдила. Из свих других предмета ученик ће доласком у родитељски дом весело, мање или више раздрагано, ускликнути да је данас питан и за испољени одговор награђен адекватном оценом. Само из „физичког“ изостаје таква емоција.

---

¹⁹⁸ Доктор физичког васпитања, професор на Универзитету

Таква успостављена пракса васпитно-образовног (не)рада у физичком васпитању присутна је на свим нивоима основног и средњег школовања. Ученици у току свих тринаест година школских дана су, према томе, добијали ОЦЕНУ, а да нису били ОЦЕЊИВАНИ, што другим речима значи да у оцени није садржано знање програмских садржаја, телесни и физички квалитети. Разложно је затим питати – да ли пролазне оцене (најчешће 4 и 5) сугеришу да ученици немају никаквих деформација на телу (да нема недостатке на телесној грађи), да су телесна и физичка способност узорна и да прате природан прираштај телесних узрасних промена.

Да оваква оцењивачка пракса нема упориште и да није педагошки заснована, те да оцена не производи никакву спознају, информативну и мотивациону функцију, показују бројна истраживања која у својим сажетцима истичу веома забрињавајуће стање - преко 80% ученика свих узраста има неко од телесних недостатака – са исто толиким процентом, физички квалитети су недовољни (млади су узрастом све виши и тежи, а физички неспособнији) - усвојеност кретно-спортских садржаја није ни по нивоу препознавања (основне моторике). Ако су истраживања поуздана (а јесу јер ће их сваки родитељ потврдити гледајући своје дете најчешће кифотичног држања и недовољне мишићне масе) онда се разложно поставља питање - откуд и коме служе високе оцене добијене из „физичког“ ако оне не потврђују телесни развој и физичку способност ученика као најважнији критеријум оцењивања?

Оваква најчешћа пракса у оцењивању физичког васпитања не може доприносити ефикасном остваривању циља и веома разгранатих задатака овог подручја васпитања младих у смислу „оспособљавања младих (сутра грађана) за свесно, слободно, и стваралачко живљење физичком активношћу, као предуслова и базичне одреднице сваког људског ангажовања у чему је крајња изведеница з д р а в љ е, онако како га дефинише Устав светске здравствене организације.¹⁹⁹

Свакако да оваква, ничим оправдана, пракса не може наћи упориште у немању адекватне, осмишљене и стручно засноване процедуре мерења, праћења, вредновања и оцењивања у настави физичког васпитања. Онако како је постављена и разрађена до могућег степена објективног типа, може се тврдити и послужити узором, моделом, другим подручјима васпитно-образовног рада у школи, у реоследу поступака у коме се а). Развој ученика прати, б). Промене евидентирају и вреднују, ц). Резултати оцењују.

---

¹⁹⁹ “Здравље је стање потпуног физичког, менталног и социјалног благостања, а не само одсуство болести и изнемоглости“ (Што преведено значи – да човек није здрав само зато што није болестан. Здравље подразумева и одређени квалитет функционисања система органа)

1. Компоненте (садржаји) оцењивања

Правилник о оцењивању, између осталог, истиче да оцена треба да подстиче ученике на целовито остварење програмских садржаја задатака, да мотивише на самосталан и системски рад, учење, да указује на пропусте, тешкоће и застоје у раду, да служи као извор информација у подстицању ученика, родитеља и свих других организација друштвене заједнице на остваривању резултата васпитања и образовања младих.

Да би оцена служила оваквој постављеној усмерености она мора да буде реална, објективна и да свестрано одражава вредности свих садржаја које је обликују. Истраживања целокупне педагошке праксе свих подручја васпитно-образовног рада, казују да је оцењивање „рак рана“ наставне делатности, да је недовољна или слаба МЕТРИЈСКА МЕРА, да није поуздани индикатор знања ученика и да је оптерећена, посебно, субјективношћу наставника као „инструмента“ који мери и у том одмеравању даје често неодмерене (оцене) које имају озбиљне последице на ученике и све друге који се баве васпитањем младих. Колико је субјективни фактор присутан у одмеравању вредности одговора ученика најбољи су показатељи она истраживања која тврде – да се исти писмени различито вреднује у оцени различитих наставника, и не само то, већ у распону оцена од 1 до 5 код истог наставника у различито време. Управо зато педагошка истраживања настоје утврдити мерила ОБЈЕКТИВНОГ ТИПА како би се умањило уплив субјективног фактора.

Онако како је дефинисан и постављен теоријски оквир праћења, мерења, вредновања и оцењивања у настави физичког васпитања, може се тврдити да се принципијелношћу индивидуалног прилаза, значајно приближило идеалу објективног типа оцењивања. То је било могуће зато што се у физичком васпитању оцењују резултати које ученици остварују у програмима који су прилагођени и који одговарају њиховим стартним (почетним) могућностима (у односу на претходна знања, телесне могућности, стања здравља и сл.). за разлику од других подручја у којима ученици стичу оцену у мери у којој су одговорили програмираним наставним садржајима, у физичком васпитању, наставни садржаји су оквир деловања, а оцена је МЕРА знања, телесних и моторичких остварења између два стања – почетног и завршног (на почетку и крају наставне године).

Ова суштинска различитост упућује на примену специфичних критеријума и у њима различитих поступака, како би се могли мерити, објективно пратити и вредновати различити трансформацијски процеси укупне ангажованости ученика у физичкој васпитаности.

Моделску структуру вредновања и оцењивања чине следеће компоненте:

1. МОТОРИЧКА СПОСОБНОСТ (обим садржаја – знање)
2. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ (телесни развој и телесне способности)
3. АКТИВНОСТ (у настави, ваннаставни и ваншколским активностима)

Инструмент за објективизацију процеса вредновања и оцењивања је „Картон физичког васпитања ученика“, као четворогодишњег документа учениковог тјелесног и физичког развоја, успешности овладавања наставним садржајима и основних кретно-спортских навика (прилог: картон).

1.1 Вредновање и оцењивање наставних садржаја (знања)

Стартна основа за праћење, вредновање и оцењивање садржана је у индивидуализацији приступа - односно сврставања ученика у хомогене групе у односу на претходни степен усвојености (моторичке способности), знања.

На основу тога се постављају програмски садржаји, чија успешност прати степен усвојености од почетног до завршног (годишњег) стања, вреднује и, коначно, изводи завршна оцена.

У објективизацији успешности успоставља се контролни тест (контролна вежба) и у њему поступак „пет типичних грешака“ као мерни инструмент – регистратор објективног типа за извођење коначне оцене. Крајња оцена у овом поступку условљена је бројем грешака које се јављају у извођењу. Са елиминацијом грешака повећава се квалитет реализација и висина оцене:

5 грешака – оцена *недовољан*

4 грешке – оцена *довољан*

3 грешке – оцена *добар*

2 грешке – оцена *врло добар*

1 грешка – оцена *одличан*

Овим поступком значајно је сведена субјективна процена наставника, а изражена улога учешћа ученика у процењивању нивоа успешности сваке реализације, посебно. Тако овај поступак, поред вредновања, има и значајну образовну функцију.

1.2. Вредновање и оцењивање телесног – физичког развоја

Телесна развијеност подразумева читав комплекс морфолошких и функционалних облика човековог тела, који се формирају под утицајем великог броја унутрашњих и спољних фактора. Успостављање сталне бриге за развој и одржавање правилног држања тела је значајно, не само из функционалних разлога, већ и естетских током целог живота.

Физичка спремност се све више користи као критеријум за процењивање здравствене и радне способности, што је битан фактор продуктивности и квалитета човековог живљења.

Зато, укупна ученикова активност у настави, индивидуалној делатности, ангажовање у секцијама и спорту, треба да је усмерена на развој и унапређивање физичких способности. У томе колико настава и сви други облици ангажовања младих резултирају променама у телесном развоју (држању тела) и повећању физичких квалитета (снаге, брзине, издржљивости, спретности) толико се може мерити и процењивати ефикасност процеса физичког васпитања.

Да би објективизирала оцена из овог најзначајнијег садржаја, сваки остварени резултат ученика на телесном развоју и физичким способностима, треба ВРЕДНОВАТИ. Вредновање је постављено тако, да се не изводи оцена на основу најбољег или најбржег, најспретнијег у разреду, већ на темељу показатеља величине напредовања између два стања – једног на почетку наставне године и другог на крају године. То претпоставља евидентирање (тестирање развоја и физичких способности) стања и крајњих ефеката сваког ученика посебно. Такав индивидуални прилаз је најснажнији мотивациони фактор сваког ученика, да на основу недостатака у држању тела и недовољној развијености телесне способности, прихвати вежбање и кретање како свој интерес и потребу. Не само да се ученик ставља у активну улогу свог телесног развоја, већ истом мером, и родитељи – као значајни носиоци ово дела васпитања.

KARTON FIZIČKOG VASPITANJA UČENIKA				Škola				
TJELESNI RAZVOJ		Größe (Statur) (Z. n. a. n. i. z. e. i. n.)		Körperbau - Körperbau				
St: _____	Te: _____			S1	S2	S3	S4	
G1: _____	Z1: _____			G1	G2	G3	G4	
G2: _____	Z2: _____			G3	G4	G5	G6	
G3: _____	Z3: _____			G4	G5	G6	G7	
G4: _____	Z4: _____			G5	G6	G7	G8	
FIZIČKE SPOSOBNOSTI				USVOJENOST NASTAVNIH SAHRŽAJA (Z. n. a. n. i. z. e. i. n.)				ZAVRŠNA OCJENA
BR: _____	BRZ: _____	SA: _____	SP: _____	GR: _____	GR2: _____	GR3: _____	GR4: _____	☐ ☐ ☐ ☐
G1: _____	G2: _____	G3: _____	G4: _____	G5: _____	G6: _____	G7: _____	G8: _____	
G5: _____	G6: _____	G7: _____	G8: _____	G9: _____	G10: _____	G11: _____	G12: _____	
G9: _____	G10: _____	G11: _____	G12: _____	G13: _____	G14: _____	G15: _____	G16: _____	
USVOJENOST KOLEKTIVNE NAUKE (Spretnost u radu u timu)				A K T I V N O S T				☐ ☐ ☐ ☐
1: _____	2: _____	3: _____	4: _____	Nedostatak	Slaba	Umjerena	Spretnost	
5: _____	6: _____	7: _____	8: _____	Slaba	Umjerena	Spretnost	Spretnost	
9: _____	10: _____	11: _____	12: _____	Slaba	Umjerena	Spretnost	Spretnost	
PS: Prirodni sklon: _____		ESN: zna. snaga: _____		ZAVRŠNA OCJENA				☐ ☐ ☐ ☐
ZB: Završno stanje: _____		BRZ: brzina: _____		AKTIVNOST				
		SP: snaga: _____		USVOJENOST ZNANJA				
		GR: brzina: _____		FIZIČKE SPOSOBNOSTI				
		GR2: brzina: _____		Spretnost				
		GR3: brzina: _____						
		GR4: brzina: _____						
		GR5: brzina: _____						
		GR6: brzina: _____						
		GR7: brzina: _____						
		GR8: brzina: _____						
		GR9: brzina: _____						
		GR10: brzina: _____						
		GR11: brzina: _____						
		GR12: brzina: _____						
		GR13: brzina: _____						
		GR14: brzina: _____						
		GR15: brzina: _____						
		GR16: brzina: _____						
		GR17: brzina: _____						
		GR18: brzina: _____						
		GR19: brzina: _____						
		GR20: brzina: _____						
		GR21: brzina: _____						
		GR22: brzina: _____						
		GR23: brzina: _____						
		GR24: brzina: _____						
		GR25: brzina: _____						
		GR26: brzina: _____						
		GR27: brzina: _____						
		GR28: brzina: _____						
		GR29: brzina: _____						
		GR30: brzina: _____						
		GR31: brzina: _____						
		GR32: brzina: _____						
		GR33: brzina: _____						
		GR34: brzina: _____						
		GR35: brzina: _____						
		GR36: brzina: _____						
		GR37: brzina: _____						
		GR38: brzina: _____						
		GR39: brzina: _____						
		GR40: brzina: _____						
		GR41: brzina: _____						
		GR42: brzina: _____						
		GR43: brzina: _____						
		GR44: brzina: _____						
		GR45: brzina: _____						
		GR46: brzina: _____						
		GR47: brzina: _____						
		GR48: brzina: _____						
		GR49: brzina: _____						
		GR50: brzina: _____						
		GR51: brzina: _____						
		GR52: brzina: _____						
		GR53: brzina: _____						
		GR54: brzina: _____						
		GR55: brzina: _____						
		GR56: brzina: _____						
		GR57: brzina: _____						
		GR58: brzina: _____						
		GR59: brzina: _____						
		GR60: brzina: _____						
		GR61: brzina: _____						
		GR62: brzina: _____						
		GR63: brzina: _____						
		GR64: brzina: _____						
		GR65: brzina: _____						
		GR66: brzina: _____						
		GR67: brzina: _____						
		GR68: brzina: _____						
		GR69: brzina: _____						
		GR70: brzina: _____						
		GR71: brzina: _____						
		GR72: brzina: _____						
		GR73: brzina: _____						
		GR74: brzina: _____						
		GR75: brzina: _____						
		GR76: brzina: _____						
		GR77: brzina: _____						
		GR78: brzina: _____						
		GR79: brzina: _____						
		GR80: brzina: _____						
		GR81: brzina: _____						
		GR82: brzina: _____						
		GR83: brzina: _____						
		GR84: brzina: _____						
		GR85: brzina: _____						
		GR86: brzina: _____						
		GR87: brzina: _____						
		GR88: brzina: _____						
		GR89: brzina: _____						
		GR90: brzina: _____						
		GR91: brzina: _____						
		GR92: brzina: _____						
		GR93: brzina: _____						
		GR94: brzina: _____						
		GR95: brzina: _____						
		GR96: brzina: _____						
		GR97: brzina: _____						
		GR98: brzina: _____						
		GR99: brzina: _____						
		GR100: brzina: _____						

Картон ученика за физичко васпитање

У „картону“ су назначени садржаји мерења и проверавања телесног развоја, физичких способности на почетку (стартно стање) и на крају наставне године (завршно стање), као и мерни инструменти (тестови) за завршно вредновање и оцењивање.

Поред ове значајне информације о иницијалном и завршном стању и у том времену величине трансформацијских телесних и физичких промена, веома је важно назначити постојање „критеријских таблица“²⁰⁰.

Ова информација ће сваком ученику бити снажан мотив, јер ће своју (не)способност упоређивати са вршњацима у БиХ, што значи да ће видети да ли се снага његових руку, тела, брзина, издржљивост, спретност налазе на нивоу других, да ли је већа или далеко заостаје.

Збир вредности свих садржаја физичке спремности даје коначну оцену физичких способности (квалификација, збира).

Иницијално и завршно стање телесних промена и критеријумско вредновање остварених резултата у потпуности решавају питање вредновања и оцењивања у физичком васпитању. У оваквом постављеном систему сваки ученик постаје мерни инструмент у коме је наставник само организатор и аниматор делатности, стручни руководилац.

1.3. Вредновање и оцењивање активности ученика

Оцењивање као својеврсно мерење и награђивање ученика треба да има изражену информативну мотивациону и анимирајућу функцију. Само тако ће она покретати ученике на личну ангажованост како би (данас и цели наредни живот) више бринуо о стању свог телесног и физичког здравља у ширем смислу те речи.

Картон за индивидуалну процену физичких способности

²⁰⁰ „Критеријске таблице“ дају могућност за процењивање сваког индивидуалног резултата у односу на своје вршњаке у БиХ (у односу на годиште – разред, у односу на висину и тежину тела).

Тако постављено оцењивање у коме ће се посебно вредновати величина ангажованости ученика, тражи од наставника да часове физичког васпитања значајније усмере на васпитање у коме ће се извршити темељна трансформација процеса од вежбања са ученицима на припремање ученика за самостално вежбање (простије речено – припремити ученика да буде сам себи тренер).

То претпоставља темељну припрему ученика за самоделатност (дати им садржаје, одредити обим и интензитет рада – вежбања на корекцији неправилности у држању тела, повећању и одржавању физичких способности). Овим начином рада коначно и физичко васпитање неће више почивати и завршавати са наставом у школи, већ ће ученици одлазити из школе са обавезама домаћег рада, што је само по себи изражени квалитет. Тако, физичко васпитање неће бити једини предмет из кога ученици немају обавеза изван школе.

Од свих компонената који чине тродимензионалност оцењивања, активностима ученика треба давати приоритетније место. Овој практично–радnoj манифестацији треба давати предност над спознајом (знањем) и способностима, из разлога свега онога што тек треба да се препозна као формирана навика и свест о потреби вежбања и кретања. Активности треба давати већу вредност, чак и у околностима када она не производи веће ефекте на развој и развијеност, усвојеност знања.

Евидентирана активност ученика је поуздани показатељ да он прихвата кретање као своју потребу, што је и крајњи циљ васпитања у физичком васпитању. Активност ученика се прати, вреднује и оцењује објективним показатељима наставног, ваннаставног – ваншколског ангажмана (а никако само доласком и присуством настави физичког васпитања) (види: картон физичког васпитања).

Збирно, сва три критеријума активности ученика се вреднују и оцењују класификацијом:

Недовољан (1), неактиван у ваннаставним и ваншколским активностима, и због тога не напредује у провођењу задатака програма, избегава часове. Ако учествује неактиван је и незаинтересован за одређене активности.

Довољан (2), учествује у настави као у обавези. Повремено се укључује у ваннаставне активности. Не реализује програме индивидуалног рада (домаће задатке).

Добар (3), учествује активно у настави. У секцији школе исказује добар интерес. Исказује недовољно резултат личним ангажовањем. Повремено је активан у ваншколским активностима.

Врло добар (4), активан у настави са израженим интересом. Активан у секцији школског спорта. Реализује програм индивидуалног рада, и у њима постиже запажене резултате напретка. У спорту активан са резултатима.

Одличан (5) активан и предузимљив у настави физичког васпитања. Учествоје у раду школе у разним функцијама, реализује програме индивидуалног вежбања са видљивим резултатима. Самоиницијативно је ангажован на савладавању садржаја физичке културе. Има запажене резултате у ваншколским активностима.

Закључак

Ако је објективизација процеса праћења, мерења, вредновања и оцењивања, истраживачки изазов свих подручја васпитно-образовног рада у школи, на шта се отежано долази до универзалног модела, онда се овај (већ дуго понуђени) модел поступака „објективног типа“ у настави физичког васпитања значајно приближава (ако не и коначно разријешава) ово актуелно, најважније и најтеже питање наставне праксе.

У понуђеном моделу наставник престаје бити искључиви мерни инструмент. Његова функција субјективне процене телесног развоја, физичких способности и усвојености знања (програмских садржаја), своди се на мерила напретка ученика између два стања – иницијалног (на почетку године) и завршног (на крају године) у чему сами ученици преузимају функцију вредновања и извођења завршне оцене на темељно постављеним садржајима критеријумских таблица.

И класификације вредновања резултата које остварују. Добар, узоран модел објективизације оцењивања, с једне стране и недовољна и никаква рефлексија његовог коришћења у наставној пракси, с друге стране. Управо зато предмет физичког васпитања није у функцији васпитања, и докле год наставници у школама буду могли да дају оцену, а да је не могу образложити (ни себи, ни ученицима, ни родитељима) нити једним критеријумом, оцењивање неће имати никакву информативну, анимирајућу и стимулативну улогу на ученике, родитеље и све друге који се брину о развоју, васпитању и здрављу младих.

Литература

1. Берковић, Л. Методика физичког васпитања, Партизан, Београд, 1978.
1. Берковић, Л. Теоријске основе физичке културе, ФФК, Нови Сад
2. Вукотић Р. „Самостално вјежбање ученика“ Физичка Култура БГД, 4-5, 1988.
3. Дроздов Л. „Динамика физичког развоја дјетета“, Москва 1960.
4. В Најштетр Д. „Кинезиолошка дидактика“, Сарајево 1998.
5. Радојевић Д. „Физички развитак и способности учника БиХ“ Сарајево, 1996.
6. Чалија М. „Гдје смо у реализацији најважнијег задатка физичког васпитања: држања тијела“ Физичка култура. БГД 27, 1974.
7. Чалија М. „Вратимо физичком васпитању достојанство васпитања“, Просвјетни преглед, бр 2141, Београд, 2002.